

[Řeč a jazyk, logos jako počátek]

Ladislav Hejdánek

◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 12. 12. 1967

◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 12. 12. 1967

[Řeč a jazyk, *logos* jako počátek]

12. 12. 67

Řeč jako to, čím může být něco řečeno (a tedy nikoli řečené, vyřčené), nemá počátku. Představuje celý komplikovaný, strukturovaný prostor, celý svět, do něhož jednou vstoupíme, abychom jej už nikdy ve svém životě neopustili. Pokus o analýzu řeči, který by chtěl najít elementy, z nichž se řeč skládá, sestavuje, by byl nutně pochybný, i když snad nikoli bez úspěchu. Neboť takové elementy ovšem najdeme: slova, hlásky, zvuky. K podstatě řeči však patří, že je na těchto elementech závislá jen nahodile, akcidentálně; neobejde se bez nich zcela, ale v jejich užití je svobodná. Různá jazyková struktura, odchýlná skupenství hlásek několika od sebe se lišících projevů mohou říkat totéž: to je základem možnosti jazykového překladu. Řeč je do značné míry autonomní a nezávislá na jazyku (i když ovšem nikdy docela nezávislá). Hlásky a potom i slova nejsou skutečnými elementy řeči, ale jenom materiálem, z něhož řeč svobodně staví to, co chce říci, co má být řečeno. Skutečnými elementy řeči jsou významové celky, významové okruhy. Významy se realizují, prosazují a fixují v jazykové formě řeči, ale jsou čímśi, co je dříve než jakékoli vyjádření. Tak je řeč dříve než jazyk; jazyk je pouhým nástrojem řeči. V jistém smyslu je řeč sama počátkem; nelze ji odvodit, vyvodit z ničeho jiného. *Logos* je též *arché*. Počátkem však zveme nejenom to, co bylo dříve než vše ostatní (neboť priorita v posloupnosti ještě nezakládá významnost), ale především to, co způsobuje, že všechno následující (tj. od počátku se odvozující, resp. k němu se připínající) je právě tím, čím jest, a co jakožto počátek je natolik přítomno v tom, co následuje, že současně otvírá prostor k jeho uskutečnění, tj. že toto následující nejenom způsobuje a zakládá, ale také umožňuje. Počátků může být (a nejspíš vskutku jest) celá řada; ten nejvýznamnější nemusí být „časově“ právě tím nejprvnějším. Řeč jako jev ve světě je nepochybně pozdější než tento svět sám; avšak řeč jakožto svět je nepochybně stejně původní jako svět sám. A uvážíme-li, že svět sám se stává světem teprve ve světě řeči, pak nemůžeme zůstat na pochybách o tom, co je původnějším počátkem. Patří k podstatě řeči jakožto světa, jakožto svébytného významového prostoru, že teprve v něm dostávají věci své místo, tj. že teprve tam se stávají čímśi významným. Neboť svět významů nepochybně předchází každý jednotlivý význam. Teprve skrze řeč jako významovou strukturu se dostává všemu významnosti a smyslu, zatímco dříve vše tonulo v bezvýznamnosti a nesmyslu. Chaos je teprve řečí pořádán; ale právě proto nemůže být chaos počátkem pořádku, ačkoli by se mohlo zdát, že mu předchází. Chaos se dokonce sám sebou, tj. chaosem musí teprve stát, a to právě ve významovém poli řeči, logu; teprve řeč může chaos pojmenovat a učinit jej z bezejmenného čímśi, co má jméno. Tak *logos*-řeč je počátkem všeho, i chaosu i řádu. Neboť chaos je ve skutečnosti možný (jakožto chaos) jen uprostřed, v rámci řádu, na pozadí řádu, jako jeho rozrušení, narušení, negace.

Existuje ovšem ještě jiný řád než řád řeči-logu. I tam, kde o řeči nemůže být ještě řeči, existují jisté struktury, jimiž jsou věci svazovány, propojovány a pořádány. V řádu řeči však i tyto struktury musí teprve dostat jméno (a tudíž i význam). Všechno, celý svět, se proměňuje v řeči a skrze řeč: stává se novým světem, resp. teprve se vskutku světem stává. Teprve v řeči a skrze řeč se svět prosvětluje, řečí je naň vrženo světlo – a teprve v tomto světle logu se stává

světlym světem, tj. vskutku světem. Proto je *logos* vždy na počátku všeho; ne proto, že by jako danost (např. idea) předcházel věci (jako jiné danosti), ale protože věci se teprve skrze řeč prodírají ze své neurčitosti k tomu, čím vskutku jsou. Alespoň se mohou přibližovat; mohou se však také vzdalovat. V řeči se odehrává vzestup věcí i jejich pád. Řeč je smyslem, ale také nesmyslem. Řeč má svou předmětnou stránku, bez níž neexistuje a bez níž se nemůže obejít, ale již klesá do chaosu, který byla schopna alespoň pojmenovat. Řeč se děje, odehrává: jejím vlastním elementem, jejím počátkem je to, co se teprve má stát, co má být vysloveno, řečeno. Jakmile to už jednou řečeno je a bylo, stává se opět daností mezi ostatními danostmi, a tedy čímisi, co nemluví, ale co teprve musí být oživeno, co se musí řečí znovu stát, čemu se musí znovu dostat smyslu novou řečí, která se stává.

671212